

ria d'Agost: «un cavaller francès veé que'l rei los faia tant de damnatge --- va venir e talla-li les regnes --- e lo senyor rei *tenç-se bé esment* d'aquell cavaller qui les regnes li hac tallades, e anà d'aquella part on era, e pagà-l-ne en guisa que romàs --- mort», Muntaner 5 (fets de 1285, *Cròn.*, § 134, Casac. iv, 49.26).

Pendre's esment apareix molt sovint, tot al llarg del període literari medieval: «vos pregam e manam que-us *pregats esment* e-us certifiquets de ço que'ls dits senyor e senyora --- diran», carta reial de 1374 (Rubió, *Doc. Cult. Mig-Eval* 1, n.º 269); «com Valter hagués acostumat de passar sovent per la casa de son pare e s'hagués *pres esment*, moltes vegades, de la virtut d'aquesta nina --- Valter se més en cor de pendre aquesta per muller», BMetge (*V. e Griselda*, 15 *NCL* x, 22.13); «no-s *prés esment* de las paraules, e cuydà-s que fos fèmbre e no-u era, ans era l'enamic», «*preséran-se esment* de la nafra» en la *Questa de Reixac* (23, 23.19, traduïnt «ne se *done garde*», «se font *pendre garde* de sa plaie» de l'original francès); «axí infamis --- han fet aquest falç testimoni --- e-ls fo perdonada la pena a cascun a la qual eren condemnats --- Bé par que la fortuna no ha haüda vergonya que haja axí obrat: car si ben *te-n prens esment*, la ignorància és maltractada e malmenada e avilada, e la vilitat dels acusadors és exalçada» (*Boeci*, 39.8); «si est convidat no sies coriós ne ansiós de la calitat e cantitat de les viandes, axí com alcuns folls que tantost que són en la casa se *prenen d'açò sment*, e-u susanyen, ço que és gran vilania», Eiximenis (*Doct. Comp.*, 30 *CoDoACA* XIII, 320.24); «no és animal en lo món menys net que fembres: si entens que no-t digue ver *pre-ten esment* en lurs necessitats o malalties», Bernat Metge (*Somni* III); «Curial puyx que-s viu descarregat de la gent que l'infestava, *près-se esment* de la cambra de Laquesis, la qual viu molt ricament aparelhada», *Curial* (1, 24); «e après que fou dins lo lit, sí dix a la cambreta que-s *prengué* bé *esment* del palau e de la porta», *Xalabin*, 1-4.

Des d'ara reparem en la construcció: pertot arreu *pendre's esment*, *tenir-se esment*, en reflexiu, no pas transitius com més tard: així comprenem encara millor el naixement d'aquestes locucions en el romànic primitiu: *prendere sibi ex mente*, *tenere sibi ex mente*, literalment pendre-s'ho o tenir-s'ho per a si traient-s'ho de la ment, traient-s'ho del que un observa, contempla o examina.

La cosa prolifera cap a d'altres locucions semblants, car més tard, en el S. xv, trobem també *tenir esment* ja sense el pronom: «posa-t en rahó e fes-me part de açò qui és meu, e *té bé esment* al que-t diré ---», «per-vengut prop del castell, lo senyor d'aquell, qui era un cavaller, e stava en una finestra, véu de luny venir l'ome, e *tingué-li sment* de quina part venia ni on anava», JoMartorell (Ag. I, 369; III, 166; i de nou I, 260), si bé en ell el trobem encara algunes vegades en la construcció reflexiva, a l'antiga: «Phelip, conexent son gran defalt e la discreta reparació que Tirant feta li havia, en lb menjar *tingué's esment*, que no menjava sinó tant com la Infanta fehia» (Ag., § 81, 1, 307.1). 60

«*Tendrà sment* a les respostes de cascuns, per forma que conegua lurs ànimos, e que verdadera informació en la resposta los dits diputats e concell puxen haver», doc. de 1465 (*CoDoACA* xxii, 60).

Parar esment: «¿Com no haveu vist vosaltres en les batalles, pocs vençre als molts, e los flacs vençre als forts? *Parau* bé *sment* en lo que-us diré: en les guerres més val abtesa que fortalesa», JoMartorell (Ag. I, 69); «Sr, capità, ací davant tots aquests senyors vos vull dir que *pareu esment* del que haveu dit dels embaxadors», id. (II, 115); y el *DAG.* (s. v. *parar*) en cita alguns altres exemples del S. xv. *Haver esment*: «manà-ls que no li *baguessen esment* de res que fos de Christ», *Flos sanctorum* 1494 (*DAG.*). *Donar-se esment*: «Lo cavaller donà-s *sment* o guardà que algunes lo mascle ---», *Collacions* (S. xv). *Fer esment*: «Ladoncs se n'anà al canonge cuytadament, e la monja li *fa esment* que-y torn demà», Francesc de la Via (*DAG.*).

En la llengua de la Renaixença han continuat usant-se algunes d'aquestes locucions i construccions, si bé ja només com a transitives, no reflexives, en particular *fer esment*, *haver esment*, *tenir esment*, *posar esment*. «Ella, a la mort sentint-los anar-se'n --- / --- obre la boca per dir que'ls enganyà. / Mes se *fa esment* de sobte, que per salvar llur vida, / perdrà-la ella, ab la joya que té, de més valor, / y córrre' a llur sepulcre los deixa, esborronida / ---» en l'esborrall de l'*Atl.* (1867, VI, 6a), on encara té el sentit antic de 'adonar-se', però altres vegades l'usa Verdaguer amb el significat més innovat, modern, de 'mencionar, parlar de': «Demà 'ls clèpers y dòlmens que nostres mans alsaren / no sabran dir, com borda fillada, nostre nom / --- / y al *fer-se esment* de sabis, de forts guerrers y destres, / se giraran un dia los ulls a Sol-Ixent, / y oblidaran, fent glòria d'inspiració, 'ls nous mestres / que alguns astres del món sortiren d'Occident» (*Atl.* 1878, II, 47a). No *fer-hi esment* o *sense fer-ne esment* 'maquinalment, sense posar-hi atenció, no adonant-se'n': «La Toneta comensava a tutejar-lo *sense fer-hi esment*», Noller (*La Pap.*, 97).

Tenir esment 'tenir indicatiu, adonar-se': «De ses gràcies personals ell no'n *tenia* cap *esment*», M. Genís i Aguilar (*Mercè de Bellamata*, *JFlo.* 1878, 193), «ningú d'aquella casa havia *tingut esment* de lo passat a la Tona», Noller (*La Pap.*, 161). Però com sigui que *haver* s'usa amb el sentit de 'obtenir, aconseguir tenir' la combinació *haver esment* 'adonar-se' és ben equiparada a l'anterior: «trist consira En Segimon dins la cambra del palau, / trist consira y no *ha esment* / de qu'entra en sa cambra un jay», Tomàs Forteza (*JFlo.* 1871, 112); «quan va *haver esment* de la malifeta del Sebastià, fou ella la qui, amb entretocs i indirectes, va suggerir a l'Enriqueta el seu projecte», Coromines (*Prometeu*, XII, § 2, 201).

En fi *esment* s'ha convertit també en un substantiu independent de tota locució verbal, amb el valor de 'cura, compte, atenció': «Tant de bo que a poc a poc, y ab l'*esment* del qui maneja una màquina espatllada, s'arribàs un jorn a qualque cosa de consemblant fayso